

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ICHKI ISHLAR ORGANLARI TEZKOR QIDIRUV BO'LINMALARI TOMONIDAN JINSIY ERKINLIKKA QARSHI QARATILGAN JINOYATLARNI OLDINI OLISH VA FOSH ETISH BOYICHA AMALGA OSHIRILADIGAN TEZKOR-QIDIRUV TADBIRLARI

Iskenderov Ikram Jen'isovich

Annotatsiya: Mazkur maqolada jinsiy erkinlikka qarshi qaratilgan jinoyatlarni oldini olish va fosh etish bo'yicha chora – tadbirlar hamda ushbu jinoyat yuzasidan kelib chiqadigan muommalarni bartaraf etish haqida fikr yuritiladi.

Kalit soʻzlar: jinsiy erkinlik , chora – tadbirlar, jinoyat, profilaktika, Ichki ishlar organlari.

Аннотация: В данной статье рассматриваются меры по предотвращению и раскрытию преступлений против сексуальной свободы, а также по устранению проблем, вытекающих из этого преступления.

Ключевые слова: меры, профилактика преступности, органы внутренних дел.

Abstract: This article discusses measures to prevent and solve crimes against sexual freedom, as well as to eliminate problems arising from this crime.

Key words: sexual freedom, measures, crime prevention, internal affairs bodies.

Muhtaram Prezidentimiz SH.Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining qo'shma majlisidagi ma'ruzasida "Davlat organlari va mansabdor shaxslar faoliyatiga baho berishda qonuniylikni ta'minlash, fuqarolarning huquq va erkinliklari qanday himoya qilinayotgani biz uchun eng asosiy mezon bo'lishi shart. Xalq davlat organlariga emas, balki davlat organlari xalqimizga xizmat qilishi kerak" - deya ta'kidlagan edi.

Shu maqsadda jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlash, qonuniylik va huquq-tartibotni mustahkamlash davlatning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Jinoyat alomatlarini va jinoyat sodir etgan shaxslarni topish, jinoyat ishi yuzasidan dalil tariqasida foydalanish mumkin bo'lgan ma'lumotlarni aniqlash maqsadida ilmiy-texnika vositalaridan foydalangan holda, zarur choralar ko'rish yuzasidan tergovga qadar tekshiruvni amalga oshiruvchi organlar tomonidan amalga oshirilgan tezkor-qidiruv faoliyati natijalari muhim o'rin tutadi.

Xususan, qonunchilikda tezkor-qidiruv faoliyati, uning natijalaridan foydalanishga oid normalarning mukammal emasligi, tezkor-qidiruv faoliyati davomida shaxsning huquq va erkinliklarini himoya qilish kafolatlarini ta'minlash bo'yicha mexanizmlar to'liq ishga solinmaganligi, qonunchilikda bo'shliqlar mavjudligi, bir qator muammo, kamchiliklar va bahsli holatlar borligini ko'rsatdi.

Bundan tashqari, tezkor-qidiruv faoliyatini amalga oshiruvchi organlar tomonidan jinoyatchilikni oldini olish, sodir etilayotgan jinoyatlarni tezkorlik bilan ochish, mamlakatimizda tinchlikni mustahkamlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini amalda ta'minlash yuzasidan amalga oshirayotgan salmoqli ishlarini qayd etish barobarida, mazkur faoliyatini amalga oshiruvchi ayrim hodimlari tomonidan faoliyat natijasida ushlangan shaxslarning himoyaga bo'lgan huquqlarini ta'minlamaslik, tezkor-qidiruv tadbirida ishtirok etgan boshqa shaxslarning qo'shtirnoq ichidagi **“Sayi harakatlari”** natijasida shaxsni jinoyat sodir etishga undash orqali go'yoki tezkor ma'lumotlar asosida tezkor tadbir o'tkazish, buning natijasida bir shaxsni jinoyatchiga aylantirish bilan o'zlari oldiga qo'yilgan rejani bajarish, jinoyatchilikka qarshi kurashda samarali faoliyat yuritayotgandek ko'rsatish hollari yuzasidan fuqarolarning haqli e'tirozlari uchrab turibdi.

Mazkur holatlar jinoyatlarni tez va to'la ochish, jinoyat sodir etgan har bir shaxsga adolatli jazo berilishi hamda aybi bo'lmagan hech bir shaxs javobgarlikka tortilmasligi va hukm qilinmasligi uchun aybdorlarni fosh etish, jinoyat ishini qonuniy, asosli va adolatli yakun topishi, fuqarolarning huquqni muhofaza qiluvchi organlarga va sudga nisbatan ishonchi susayishi bilan bog'liq muammolarni yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda hamda ushbu institut takomillashtirishga muhtoj ekanligini ko'rsatmoqda.

Tezkor-qidiruv faoliyatida qonunchilikka rioya etish, ma'lumotlar olish jarayonlari ancha yopiq tarzda tashkil etilgani sababli uning qonuniyligi, amalga oshirish jarayonida qonunchilikka rioya etilishi, ma'lumotlarning haqiqiyliги yuzasidan juda ko'p savollar tug'ilishiga sababchi bo'lmoqda.

Aynan shu muammolarni bartaraf qilish maqsadida, “Xabeas Korpus” institutini yanada kengaytirish, surishtiruv va dastlabki tergov bosqichida sud nazoratini kuchaytirish muhim sanaladi.

Xalqaro huquq va xorijiy amaliyotda o'zining ijobiy natijasini berayotgan amaliyotni milliy mentalitetimizdan kelib chiqqan holda qonunchiligimizga implementasiya qilish o'zining ijobiy natijasini beradi.

Jinoyat va jinoyat-prosessual qonunchiligini takomillashtirish sohasidagi davlat siyosatining eng muhim yo'nalishlarini belgilab bergan 2017—2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha “Harakatlar strategiyasi”ning qabul qilinishi islohotlarning tarixiy ahamiyatga ega bo'lgan bosqichi bo'ldi.

Shaxsning huquq va erkinliklariga so'zsiz rioya etilishini ta'minlash, prosessual harakatlarning sifatini oshirish, jinoyat prosessida dalillarni to'plash va mustahkamlash, ularga baho berish tizimini ilg'or xorijiy tajribada keng qo'llaniladigan isbotlash standartlarini inobatga olgan holda qayta ko'rib chiqilmoqda. Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar — O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga

ko‘ra, nomusga tegish (118-modda), jinsiy ehtiyojni zo‘rlik ishlatib g‘ayritabiiy usulda qondirish (119-modda), besoqolbozlik (120-modda), ayolni jinsiy aloqa qilishga majbur etish (121-modda), 16 yoshga to‘lmagan shaxs bilan jinsiy aloqa qilish (128-modda) jinoyatlari ^[1]. Jinsiy jinoyatning obyekti 16 yoshga to‘lgan shaxsning jinsiy erkinligi hamda 16 yoshdan kichik shaxslarning esa jinsiy daxlsizligi hisoblanadi. Besoqolbozlik jinoyatida jinoyat obyekti jinsiy munosabatlarning jamiyatda qaror topgan tartibi deb qaraladi. Jinsiy jinoyat shartli tarzda ikki guruhga bo‘linadi: jabrlanuvchi ixtiyoriga zid ravishda sodir etiladigan jinsiy jinoyat — nomusga tegish, jinsiy ehtiyojni zo‘rlik ishlatib g‘ayritabiiy usulda qondirish shu jumladan ayolni jinsiy aloqa qilishga majbur etish kabilardir. Yoshlar o‘rtasidagi o‘rtasidagi jinoyatchilikning oldini olish va unga qarshi kurashishning asosiy chorasi oilani mustahkamlash, uning ma‘naviy-ruhiy muhitini yaxshilashdan iboratdir, chunki bolalar oiladagi psixotraumatik sharoitlardan, oilaviy nizolardan, ota-onalarning mehirsizligi va tushunmovchiligidan, ularning shafqatsizligi yoki loqaydligidan qochishadi. Ijtimoiy-pedagogik chora-tadbirlar uysizlik sabablarini oldini olishga yordam beradigan sabablar va sharoitlarni aniqlash va oldini olishga qaratilgan uysizlikning oldini olishni o‘z ichiga oladi. Yoshlar o‘rtasidagi jinoyatchilar toifasiga kelsak, u jinoyatchilikka qarshi kurashish chora-tadbirlarini belgilashda ham muhim ahamiyatga ega va quyidagi guruhlardan iborat [2]: - ijtimoiy-iqtisodiy ahvoli past, intellektual darajasi yetarli bo‘lmagan, jamiyatning ijtimoiy va madaniy asoslarini buzuvchi xulq-atvorga moyil bo‘lgan, disfunktsional, ijtimoiy jihatdan nojo‘ya oilalardan chiqqan voyaga yetmaganlar; - badavlat oilalardan bo‘lgan voyaga etmaganlar, jazosiz qolish va yo‘l qo‘yishga moyil bo‘lganlar; - tajovuzkor voyaga etmaganlar muammo va nizolarni kuch bilan hal qilish usuliga murojaat qiladilar; - yoshlar harakati vakillari, jamiyatning ijtimoiy va madaniy asoslari muxoliflari; - vagratsiyaga (sargardonlikka) moyil bo‘lgan voyaga yetmaganlar. Hozirgi vaqtda ko‘proq bolalar kompyuterlarga, zamonaviy bolalar uchun juda ko‘p vaqt talab qiladigan turli xil tarmoq o‘yinlariga qiziqishmoqda, ular madaniyatga qiziqishni to‘xtatadilar. Aytish mumkinki, voyaga etmaganlarning xatti-harakati tobora ko‘proq haqoratli, tajovuzkorlik va shafqatsizlik bilan tavsiflanadi. U yoki bu ijtimoiy tarmoqdan foydalangan holda, voyaga yetmagan shaxs muloqot qilish va ular bilan ma‘lum bilim, ko‘nikma va tajriba almashish uchun o‘xshash odamlarni topishi mumkin, shuning uchun muammo paydo bo‘lishi mumkin. Jinoyatlar soniga munosabat sifatida qonun chiqaruvchi O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksini to‘ldiradi, uning dispozitsiyasi voyaga yetmaganlarni voyaga yetmaganlarning hayoti uchun xavfli qilmishlarni sodir etishga jalb qilganlik uchun javobgarlikni nazarda tutadi.

Shunday qilib, bugungi kunda jinsiy erkinlikka qarshi qaratilgan jinoyatlarni oldini olish va fosh etish boyicha qaratilgan qator chora-tadbirlar orqali amalga oshirilmoqda. Jinoyatchilikka qarshi kurash bo‘yicha ko‘rilayotgan chora-tadbirlar va

kelgusidagi konsepsiyalarning ishlab chiqilishi nafaqat davlat, balki jamiyat manfaatdorligini ko'rsatadi. Statistik tadqiqotlar natijalariga ko'ra jinoyatchilik darajasining kamaygani ham amalga oshirilgan ishlar samaradorligini tasdiqlaydi.

Adabiyotlar

1. <https://lex.uz/docs/-111453> [O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi]
2. Толипов Н.М., Рустамбекова Н.Н. Общественная опасность и криминологическая детерминация насильственной преступности несовершеннолетних // Научно-образовательный потенциал молодежи в решении актуальных проблем XXI века. 2021. № 6.
3. Voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha ishlarni davom ettirish kerak, deb hisoblaydi ijtimoiy faollar <https://iiv.uz/ru/news>
4. Шарипов С.Т., Гурсунова М.М. (2022). Меры профилактики и борьбы с насильственной молодежной преступностью. Вестник науки и образования, (12- 7), 79-84.

